

НЕБОЈША ЛУДАЈИЋ — СОФИЈА ПОПОВИЋ —
Мр МИХАИЛО МИЛИНКОВИЋ

**РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА ВИШЕСЛОЈНОГ НАЛАЗИШТА НА
ЛОКАЛИТЕТУ ЈЕРИНИН ГРАД—ГОРЊА ЦРНУЋА КОД
ГОРЊЕГ МИЛАНОВЦА**

Локалитет Јеринин град у Горњој Црнући смештен је на једном од висова Градине, јужног обронка Рудника, на коти 830 (види карту). Од Горњег Милановца, најближег већег насељеног места, удаљен је ваздушном линијом девет километара у правцу свериистока. Својим истакнутим положајем на јужној страни највише шумадијске планине он, пре свега, доминира мањим пољем, које чини засебну целину са његове југоисточне стране, погодну за пољопривредну производњу. Према северу и северозападу простире се још недовољно испитана брдовита област знатних рударских делатности, које су овде организоване кроз дужи низ векова (види карту микролокације).

Иако се прилаз остацима утврђења не може савладати без тешкоћа, оно, ипак, није било подигнуто на изузетно тешко приступачном положају. Једино је са јужне стране окружено литицама. Источну и западну страну чине стрме падине док се са северне,

најприступачније стране налази блажа, терасаста коса. Данас је локалитет обрастао у шибље и младу шуму. До не тако давног времена ово је место коришћено за испашу стоке тако да су се остаци утврђења, тада видљиви и изнад површине тла, налазили на чистини.

Локалитет Јеринин град се не може похвалити интензивнијим историјатом истраживања. Јован Мишковић, боравећи као штабни официр српске војске у рудничком округу крајем шездесетих и почетком седамдесетих година XIX века, забележио је топоним Градина на „јужном ћошку Рудника“ не доносећи даље податке.¹ Ни Ф. Каниц, описујући свој пролазак кроз „питому долину Горње Црнуће“ 1860. године,² не даје ближе податке о Градини, за коју једино сасвим хипотетично дозвољава могућност да је могла бити место столовања великог челника Радича Поступовића.³

Прва, сондажна, ископавања локалитета предузета су 1986. године.⁴ Постављене су три сонде (укупна истражена површина 30 м²) којима је у главним цртама сагледана основа утврђења, као и његова стратиграфска слика. Сонде 1 и 2 постављене су на трасама северног и источног бедема. Место сонде 3 одређено је недалеко испод северног бедема ради провере могућности постојања подграђа. Поред тога, основа утврде реконструисана је и помоћу праћења површинских трагова (Т. И).

Утврђење је неправилно, конфигурацији терена прилагођене основе, највеће дужине и ширине приближно око 105 X 55 м. Сем доста скучене заравни на самом врху, местимично огољеном ерозијом (кота 830), терен унутар брањеног ареала је према свим странама нагнут у благом паду. Трагови бедема се најјасније уочавају осипинама камена на северној и северозападној страни.

Фортификација је била најпространија у свом северном делу, у коме се траса бедема у основи извија у благом луку. Ка средишњем и јужном делу индицирано је мање сужење утврде. На јужној страни она је очигледно била омеђена литицама. Положај улаза, евентуалних кула, као и других могућих појединости на трасама бедема остаје непознат. Описани снимак основе може доживети допуне и измене резултатима будућих истраживања.

Извесне недоумице око евентуалног постојања утврђеног подграђа уноси осипина крупног камења, која се од трасе северозападног бедема у дужини од неколико десетина метара спушта низ падину. Детаљније испитивање ове више метара широке англомерације камења превазилазило је оквире овогодишњег сондажног ис-

копавања. Ради добијања даљих индиција за постојање подграђа постављена је поменута сонда 3, недалеко испод северног бедема, на благој терасастој падини. У овом ископу мањих димензија затечена је искључиво здравица, без археолошких налаза. Иако се тиме још увек не може дефинитивно оспорити егзистенција подграђа, она, ипак, остаје мало вероватна.

Бедем је најпотпуније сагледан у сондама 1 и 2, где су установљени његови сачувани остаци. Зидан је у техници сухозида, без и мало малтера. Лица су формирана неправилним рађањем крупнијег ломљеног камена везаног блатом док је испуну чинио махом ситнији трпанац. У сонди 2, у којој су констатована оба лица, ширина бедема износи 1,26 м. Поменути трагови бедема уједно представљају једине остатке архитектуре евидентиране овогодишњим ископавањем (Т. II и Т. III).

Стратиграфска слика установљена сондама 1 и 2 истраживаче ставља пред нешто сложенији проблем. Пре њеног описа потребно је подсетити се на конфигурацију терена у утврђењу, који је на скоро свим странама у паду према беду. Ова околност довела је до спирања тла са врха узвишења ка остацима бедема формирајући акумулацију покретног археолошког материјала уз његову унутрашњу страну. Услед тога дошло је до интензивнијег мешања налаза који потичу из различитих епоха.

У обе сонде се испод танког површинског слоја наишло на мрку земљу измешану са камењем различите величине. Овај слој је покривао светло-мрку земљу, такође измешану са камењем. Испод ње се наилазило или на стену или на здравицу без археолошких налаза.

ПРАИСТОРИЈСКА ГРАДИНА

Културни слој богат је праисторијским археолошким материјалом. Поред уломака керамике, од праисторијских налаза констатовано је и неколико предмета од кремена (пар стругача, одбици и једно језгро) док се временска припадност извесног броја фрагмената гвоздених и бронзаних предмета неодређене намене не може са сигурношћу установити. Нађена је и већа количина згуре. За њу се могло претпоставити да припада праисторијском периоду због релативно малог процента олова (испод 1%), што није случај са згуром из каснијих периода. Међутим, високи проценат гвожђа (49,79%) упућује да овде можда и није реч о топионичарској шља-

ки него о природном лимониту који је налажен у ковачким радионицама.⁵

Праисторијска грнчарија чини нешто већи део свог керамичког материјала и може се одредити у старије гвоздено доба. Посуде су добро печене, мрке, светло мрке и црне боје, са фактуром која варира од изразито грубе (углавном код већих судова) до fine, понекад и са глчаном површином. Глина од које су прављени керамички предмети била је измешана са крупним честицама лискуна и калцита, а констатоване су и честице пирита, па неких металних минерала (нарочито код касноантичке керамике).⁶

Пошто су се фрагменти посуда у малом броју случајева спајали по старим ломовима, реконструисано је тек неколико судова. Међу овима је издвојен крушколики суд (дубока здела?), украшен са две широке канелуре и мотивом хоризонталног „лажног шнура“ испод обода и на рамену (Т. VI, 5). Овакав облик срећемо од хоризонта Босут IIIb па до краја старијег гвозденог доба у српском Подунављу, типолошки обрађеног као пехар.⁷ На градини у Горњој Црнући констатовано је више фрагмената који припадају овом керамичком типу (Т. V, 3; Т. VI, 2 и Т. VII, 2).

Најчешће су налажени фрагменти здела. Код овог типа посуда је највише коришћена орнаментика. Поред текуће „S“—спирале шрафираних троуглова и „лажног шнура“, присутан је и мотив гранчице (Т. VII, 1), па хоризонтални низ убода (Т. VI, 3). Зделе су такође украшене хоризонталним или косим фасетама (Т. IV, 4, 8; Т. V, 1, 4 и Т. VI, 3, 6), као и хоризонталним или косим канелурама (Т. IV, 4, 7; Т. V, 1, 5; Т. VI, 1, 3, 6—8 и Т. VII, 1). Овакве зделе налажене су у Љуљацима, Расни, Радојњи, Корману,⁸ Вучковици⁹ и припадају хоризонту керамике украшене у Басараби стилу (хоризонт II старијег гвозденог доба Србије, 700—550. г. п. н. е.).¹⁰ Здела са језичастом дршком и канелурама испод ње (Т. VI, 6) се издваја из овог круга и припада нешто млађем хоризонту (хоризонт III, од половине VI до краја V века п. н. е.). Сличне зделе налазимо на градинском насељу у Радојњи.¹¹ Овом хоризонту би припадао и део већег суда (Т. IV, 3), затим здела са задебљалим непрофилисаним ободом и косим канелурама (Т. VI, 8), па неколико фрагмената мањих посуда орнаментисаних хоризонталним тачкастим убодима Т. V, 6 и Т. VII, 4).

Констатовано је више уломака мањих судова, за које је тешко утврдити да ли су делови шоља или пехара. Нађен је и већи број фрагмената грубих посуда — лонаца и питоса (Т. IV, 1; Т. VI,

4 и Т. VII, 3, 5). Реч је о већим судовима благо разгрнутог или непрофилисаног обода, украшеним хоризонталним пластичним тракама, крупним „лажним шнуром“ (Т. VI, 4) и вертикалним канелурама на дршкама или изнад њих (Т. IV; 2, Т. VII, 5).

Међу керамиком се издваја неколико фрагмената трбуха посуда орнаментисаних низом троугластих убода и „лажним шнуром“ одвојених широким урезима (Т. IV, 6). Овакав начин украшавања карактеристичан је за најстарију фазу Басараби културе.¹²

У подножју градине, на имању Славише Ђорђевића из Горње Црнуће, пронађено је неколико фрагмената керамике, који хронолошки одговарају праисторијском материјалу са градине. Ови налази указују на чињеницу да је и непосредна околина градине била насељена у периоду старијег гвозденог доба.

Констатовани су површински налази и на оближњем локалитету Кешевац. Реч је о керамици за коју налазимо аналогije у басену Велике Мораве из прелазног периода гвозденог доба, по М. Стојићу хоризонта Ic¹³ (Т. V, 2). Нешто даље аналогije за ове налазе постоје у керамици позног периода западносрпске варијанте Латинске групе; по М. Гарашанину период гвозденог доба I за територију Србије.¹⁴ Налази из овог периода нису потврђени на градини.

Градинска насеља су честа појава у развијеном гвозденом добу на подручју централног Балкана. Подизана су на појединим доминантним, тешко приступачним локацијама, најчешће по ободима котлина, и представљају склониште за становништво у случају опасности. Међуплеменски сукоби, као и продори плачкашких хорди, највероватније су узрок подизања утврђених насеља одбрамбеног карактера. На Јеринином граду није пронађен одбрамбени ров или евентуални остаци кула, што би указивало на трајнији тип насеља. Релативна удаљеност од великоморавске котлине (где је потреба за трајним утврђењима већа), као и установљени једновремени налази у подножју градине, говоре у прилог констатацији о повременом коришћењу ове локације. Већа количина згуре (?) вероватно упућује на појачану ковачку активност, првенствено за израду оружја. С обзиром на близину рудишта (Рудник), могуће да је на градини била заступљена и топионичарска делатност, која је захтевала већи број људи и добру организацију. Најзад, насеље је напуштено у млађем гвозденом добу када су на ширем подручју централног Балкана већ потпуно формиране племенске групе са развијеном друштвеном организацијом.

КАСНОАНТИЧКА ГРАДИНА

С обзиром на истражену површину (сонде 1 и 2) на локалитету Јеринин град—Горња Црнућа, пронађена је сразмерно велика количина покретних налаза, нарочито керамике. Осим праисторијске керамике и неколико камених алатки, готово сви налази припадају периоду касне антике. Касноантички материјал може се сврстати у следеће групе: предмети од метала, предмети од стакла, предмети од камена, новац и керамика; и тим редоследом ће бити обрађени.

У групи металних предмета најбројнији су они од гвожђа, иначе јако кородирани и оштећени, па им је тешко одредити намену. Могу се издвојити два фрагментна сечива ножа са усадником и потковица, пронађени у слоју мрке земље у сонди 1.

Предмети од бронзе нису тако бројни: у сонди 1, у слоју мрке земље, уз сухозид пронађена је фрагментована бронзана алка, а у слоју жуте земље фрагмент бронзаног лима са рупицама за закивке (оплата); у сонди 2, у слоју мрке земље, пронађене су цевчица од бронзаног лима и прстенаста фибула. Овај тип фибула развио се из омега-фибула крајем III века, а посебно је карактеристичан за IV век.¹⁵ Фибула је правоугаоног пресека са крајевима који су истањени и увијени, а украшена је уз спољну ивицу урезима (Т. XI, 5).

У сонди 1, у слоју мрке земље са камењем, пронађен је фрагмент оловног предмета аморфног облика.

У обе сонде, у слоју мрке земље са камењем, пронађено је више фрагмената стакла зеленкасте боје, на основу којих није могуће утврдити облике посуда. Интересантна су два фрагмента стаклених посуда тањих зидова, зеленкасте боје, украшена пластичним тамноплавим тачкама. Овакав украс карактеристичан је за сферичне пехаре IV века¹⁶ (Т. XI, 2 и 3).

У исту групу спада фрагмент наруквице од стаклене пасте црне боје. На основу налаза из затворених целина овакве наруквице датују се у другу поолвину IV века¹⁷ (Т. XI, 4).

Предмети од камена представљени су са четири бруса пронађена у сондама 1 и 2.

На локалитету Јеринин град откривен је само један римски бронзани новчић, у сонди 2, у слоју мрке земље. Новац је цара Валентинијана II и номиналне вредности АЕ 4. После чишћења било је могуће утврдити да је новац типа SALVS REI PVBLICAE: на

аверсу је портрет цара са дијадемом и натпис DN VAL[entinian]VS PF AVG, а на реверсу је Викторија (окренута на леву страну на којој је христогорам) која левом руком вуче заробљеника и натпис SALVS REI PVBLICAE (због општећења није читка ознака ковнице). Овај тип новца кован је 388. године у Италији, Илирику и на Истоку.¹⁸

Најбројнији међу налазима су фрагменти керамичких посуда. Поред бројних површинских налаза, у обе сонде откривена је знатна количина керамичког материјала, који припада касноантичком периоду. Може се приметити да је слој мрке земље био богатији овом врстом налаза него остали слојеви.

Фрагменти керамике на овом локалитету припадали су посудама за свакодневну употребу — облицима за припремање и узимање хране, углавном лонцима и зделама. Технологија израде керамичких посуда је лоша. Коришћена је земља са локалног глиништа, па су оне углавном уједначене фактуре, од средње пречишћене земље са ситнијим и крупнијим зрнима песка. Недовољно познавање израде грнчарије огледа се и на лошем и неуједначеном печењу посуда, као и на посној глеђи, чији се остаци налазе на појединим фрагментима (око 50% керамичког материјала).

Од керамичких судова јављају се лонци, зделе, поклопци, крчазе, један суд са две дршке и једна патера.

У керамичком материјалу из сонди 1 и 2 и површинским налазима могу се издвојити шест типова лонаца. Овај облик посуда је најбројнији.

Најчешћи тип лонца је са косо разгнутим ободом, профилисаним једним жљебом за налегање поклопца и са лоптастим трбухом који се наставља на обод (Т. VIII, 1). Јављају се и варијанте са ширим ободом (Т. VIII, 2) и са дршкама (Т. VIII, 3). Овакви лонци одговарали би типу лонца 27 Олге Брукнер,¹⁹ типу II/23 Ане Премк²⁰ и типу I/1 Љиљане Бјелајац,²¹ као и типу II/42 из типологије керамике Народног музеја у Чачку.²² Поменути тип лонца карактеристичан је за IV век, а траје и током V века.

Фрагменти овог типа су од средње пречишћене земље са ситнијим зрнима песка, неуједначено печени, у свим нијансама сиве боје, па сивкасто-црне и црвенкасто-смеђе боје, а чине 44,4% свог керамичког материјала.

Други по заступљености је тип лонца са косо разгнутим ободом и лоптастим трбухом, који може да има кратак врат (Т. VIII, 4) или може да буде без врата (Т. VIII, 5). Овај тип би одговарао лон-

цу 19 и 17. О. Брукнер,²³ типовима II/26 и II/25 А. Премк и може се датовати у IV век.

Фактура и боја фрагмента оваквих лонаца је као код претходног типа, а заступљен је са 13,3%.

Следећи тип лонца је сразмерно редак, а половина налаза који му припадају потиче са површине, не из сонди. То је лонац са хоризонтално разгнутим ободом, који се наставља у конични врат, жљебовима одвојен од трбуха (Т. VIII, 7). Одговарао би типу I/13 Јб. Бјелајац и датује се у IV век иако се готово исти лонци јављају и касније до VI века. Лонци овог типа рађени су од средње пречишћене земље са ситнијим зрнима песка, глеђосани су маслинасто-зелено, а у једном случају и наранџасто, а чине само 3% керамике.

Међу површинским налазима уочен је и лонац са косо разгнутим, оштро профилисаним ободом са жљебом са унутрашње стране и лоптастим трбухом (Т. VIII, 6). Он одговара типу I/15 Јб. Бјелајац и датује се у IV—V век. Фрагменти овог типа су од средње пречишћене земље са ситнијим зрнима песка, сиве и црвенкасто-смеђе боје, а чине 1,5% керамике.

Следи тип лонца — питоса дебљих зидова са вертикалним, благо разгнутим ободом (Т. VIII, 8), који одговара типу II/21 А. Премк и може се датовати у III—IV век. Он је од лошије пречишћене земље са крупнијим зрнима песка, црвене боје и заступљен је са 2,2% у керамичком материјалу.

Поред ових, нађен је и један фрагмент лонца лошије фактуре, са уским, благо разгнутим ободом, сивкастоцрне боје, рађен на спором витлу (Т. VIII, 9). Одговарао би типу I/19 Јб. Бјелајац и датује се у VI—VII век. Ово је једини фрагмент керамике који се може приписати периоду млађем од почетка VI века.

Зделе су други по бројности облик у керамичком материјалу. Евидентирано је пет типова здела.

Најбројнији су фрагменти биконичних здела са разгнутим ободом, које могу бити оштрије профилације (Т. IX, 1) или благо биконичне (Т. IX, 2), а горњи конус им је увек краћи од доњег. Овакве зделе одговарају типу здела 62 О. Брукнер,²⁴ а типовима I/5 и I/13 А. Премк и могу се датовати у IV—V век. Поменути тип одговара типовима I/1 и I/1a, типологије керамике Народног музеја у Чачку. Те су зделе израђене од средње пречишћене земље са ситнијим зрнима песка, уједначено су печене, сиве, црвенкасто-смеђе и црвене боје. Понекад се јављају остаци маслинасто-зелене глеђи. Овај облик је трећи по заступљености и чини 10%.

Констатован је и тип зделе са хоризонтално разгрнутим ободом и канелованим трбухом (Т. IX, 3). Он одговара типу I/4c типологије Народног музеја у Чачку. Поменути тип је од средње пречишћене земље са ситним зрнима песка, светло сиве боје и чини само 0,8% керамике.

Јавља се и тип калотасте зделе са хоризонтално разгрнутим ободом (Т. IX, 4) који одговара здели 86 О. Брукнер,²⁵ типу I/3 А. Премк и припада времену IV—V века. Фактура и боја овог типа су као и код биконичних здела, а заступљеност је 1,5%.

Међу површинским налазима су и две зделе-траонице. Једна је конична са ободом посувраћеним ка унутра и пластичним хоризонталним ребром, које је украшено валовницом (Т. IX, 9), а друга, такође конична, има обод посувраћен ка унутра и жљебљен (Т. IX, 5). Оне су рађене од средње пречишћене земље са ситнијим зрнима песка, црвене су боје, са маслинасто-зеленом глеђосаном унутрашњом површином. Прва одговара типу траонице 4 О. Брукнер,²⁶ а друга типу I/2 А. Премк и I/6 типологије Народног музеја у Чачку. Обе траонице карактеристичне су за IV век.

Крчази су слабо заступљени и чине само 3% керамике. Издвајају се три типа крчага.

Крчаг са коничним, прстенасто профилисаним и жљебљеним ободом, који је маслинасто-зелено глеђосан (Т. IX, 6) одговара крчагу 40 или 41 О. Брукнер²⁷ и датује се у III—IV век.

Тип крчага са тролисним, прстенасто профилисаним ободом (Т. IX, 7) датује се као претходни, а одговара типу крчага 43 О. Брукнер.²⁸

Фрагментован крчаг без обода (Т. IX, 8) карактеристичан је по свом украсу и на основу типологије. О. Брукнер²⁹ вероватно се може датовати у IV век.

Поклопци су доста бројни, што је и разумљиво с обзиром на број лонаца и здела са којима чине целину. Могу се издвојити три типа. Први је поклопац коничних страна са ободом проширеним ка унутра (Т. X, 3). Доста је бројан и чини 6,6%. Други је тип поклопца калотастог облика са проширеним ободом (Т. X, 4) који је четврти по заступљености керамички облик на Јеринином граду, а чини 8% керамике. Следећи је поклопац коничних страна са задебљалим ободом (Т. X, 5) и нешто је слабије заступљен од претходних-са само 1,5%. Поклопци су израђивани од средње пречишћене земље са ситнијим и крупнијим зрнима песка, неуједначено су печени, а има их сиве, црвене и жуте боје. Иако су хронолошки слабо осетљи-

ви, могу се, на основу облика посуда уз које су коришћени, одредити у IV—V век.

Поред ових керамичких облика, на Јеринином граду је у слоју светло мрке земље, у сонди 1, пронађен суд мањих димензија са две дршке (Т. X, 1). Он је биконичан са дужим горњим конусом и благо разгрнутим вертикалним обдом и са две или три дршке, од средње пречишћене земље са ситнијим зрнима песка, маслинасто-зелено глеђосан. Овакви судови биконичног облика са две или три дршке су латенске традиције и јављају се од I до IV века у римској керамици. Наш суд се може, због глеђосане површине, датovati у III—IV век.

Фрагмент керамичке патере је површински налаз. Она је коничног облика са пластично проширеним ободом са обе стране дршке, која недостаје, израђена од средње пречишћене земље са зрнима песка, црвене боје печења (Т. X, 2). И ова патера се може сместити у широки временски распон од I до IV века.

Дршке посуда су обично тракасте, правоугаоног или кружног пресека или тракасте са жљебовима (Т. X, 6 и 7). Посебно је интересантна дршка маслинасто-зелено глеђосане посуде са пластичним брадавичастим украсом (Т. X, 8).

У сонди 1, у слоју мрке и светло мрке земље, пронађени су фрагменти посуде (?) већих димензија, црвене боје, са хоризонталним пољима интензивно зелене глеђи (Т. XI, 1), која не припада периоду касне антике. Оквирно, ова посуда би се могла датирати у XVI—XVII век.

Може се закључити да су готово сви облици керамичких посуда уско хронолошки одређени у IV век са могућношћу да се јављају већ у III веку и да су се наставили у V век. Неки од помених типова лонаца произвођени су и касније, у току VI века, али на овом локалитету нема поузданих доказа за такву датацију.

Сви покретни налази са локалитета Јеринин град код Горње Црнуће, осим фрагмента лонца који се датује у VI—VII век и посуде из времена турске доминације, припадају периоду праисторије или касне антике. Иако се до ових резултата дошло на основу сондирања ограниченог обима, они постављају питање живота градинских насеља у касноантичком периоду IV—V века на овом подручју.

О градинама из периода IV—V века у Србији мало се зна, јер оне нису биле систематски истраживане. Оваква насеља су на Балкану постала нарочито бројна у доба касне антике, у IV веку,³⁰

када су често поново насељаване праисторијске градине, што је случај и на Јеринином граду. Још увек је недовољно јасна њихова намена, као и разлог настајања у IV—V веку. Могуће је да су то била утврђена села или рефугији.³¹ Исто тако, могле су постојати ливнице и радионице за обраду метала, груписане у мање фортификације у рудним областима, као што је рудничка, где се налази наш локалитет. Подсетимо се на велику количину металне згуре у сондама 1 и 2, што би могло да говори у прилог таквој тврдњи.

Интересантна је појава бедема на Јеринином граду, израђеног у техници сухозида и установљеног у обе сонде. Уколико би припадао касноантичком периоду, што је несигурно због поремећене стратиграфије, представљао би врло ретку појаву,³² или би био темељна зона палисаде. За сада бедем није могуће везати за неки одређенији временски период, док се о локалитету као о фортификацији у класичном смислу може говорити само условно.

На локалитету Јеринин град нема доказа о евентуалном постојању хоризонта из VI века, јер су сви касноантички налази, као што је наведено, датовани у период од III до V века.

НАПОМЕНЕ

1. Ј. Мишковић, „Опис рудничког округа“, Гласник СУД, књ. XXXIV, Београд, 1872, 301.
2. Ф. Каниц, „Србија. Земља и становништво од римског доба до краја XIX века“, I, Београд, 1985, 331.
3. Ф. Каниц, нав. место.
4. Ископавања су трајала од 24. до 30 септембра 1986. под руководством М. Милиновића, асистента Филозофског факултета у Београду. Екипу су сачињавали: Милан Радовић, студент археологије, и Душанка Кнежевић, студент архитектуре. Испитивања су спроведена у оквиру научноистраживачког пројекта „Истраживање средњовековних градова на територији општина Чајак, Лучани и Г. Милановац“, финансираног од стране Основне заједнице науке у Чајку. Носилац пројекта је Археолошки институт у Београду (у сарадњи са Народним музејом у Чајку). У току боравка на терену и по завршеним ископавањима чланови екипе и аутори су уживали предусретљивост, пре свега, Душана Борђевића, земљорадника и сакупљача старина из Горње Црнуће, мр Радослава Милића дипломираног инжењера геологије из Рудника, као и Михаила Симовића, дипломираног инжењера пејз. арх. из Горњег Милановца. Њима желимо на овом месту да изразимо своју захвалност.
5. Анализа згуре извршена је посредством геолога мр Радослава Милића из Рудника.
6. Анализа састава глине извршила је Маја Милосављевић, геолог из „Гвозавода“ у Београду.
7. Р. Медовић, »Naselje starijeg gvozdenog doba u jugoslovenskom Podunavlju«, Београд, 1978, 30, Т. LX.
8. М. Јевтић, »Keramika starijeg gvozdenog doba na centralnobalkanskom području«, Београд, 1983, 37.
9. Материјал је објављен у овом броју зборника.
10. М. Гарашанин, „Праисторија на тлу Србије“, Београд, т. II, 1973, 404.

11. M. Jevtić, n. d, 23.
12. Исто, 36.
13. M. Stojić, »Gvozdeno doba u basenu Velike Morave«, Beograd, 1985, 92, T. 12—13.
14. Гарашанин, н. д, 378.
15. D. Bojović, »Rimske fibule Singidunuma«, Beograd, 1983, 70, T. XXXI, 308—309.
16. C. Isings, Roman Glass (from dated finds), Groningen/Djakarta 1957, 131.
17. B. Raunig, »Dva kasnoantička groba iz okolice Đakova«, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu, sv. XII—XIII, Zagreb, 1979/80, 156, T. IV, 12.
18. P. V. Hill — J. P. C. Kent, »Late Roman Bronze Coinage«, London, 1965, 43, T. III, 1105.
19. O. Brukner, »Rimska keramika u jugoslovenskom delu provincije Donje Panonije«, Beograd, 1981, 42 T. 121, 118—124.
20. A. Премк, „Керамика из затворених слојева IV века у Сирмијуму“, магистарски рад, Београд, 1974, необјављен. И даље у тексту је коришћена типологија А. Премк из овог рада.
21. Љ. Бјелајац, „Типологија керамике са Царичиног града“ магистарски рад, Београд, 1983, необјављен. Такође, даље у тексту типологија Љ. Бјелајац је коришћена из овог рада.
22. Типологија керамике Народног музеја у Чачку оформљена је на основу материјала из музеја под руководством М. Васића из Археолошког института у Београду. Типологија још увек није затворена.
23. O. Brukner, n. d, 42, T. 118, 95, T. 117, 85.
24. Исто, 40, T. 95.
25. Исто, 40, T. 86.
26. Исто, 38, T. 61, 12—18.
27. Исто, 44, T. 144.
28. Исто, 44, T. 145.
29. Исто, 44, T. 144, 131.
30. V. Popović, Byzantins, Slaves et autochtones dans les provinces Prévalitane et Nouvelle Epire, Villes et peuplement dans l'Illyricum protobyzantin, Actes du colloque organise par l' Ecole Francaise de Rome, Rome, 12—14 mai 1982, Rome 1984, 201.
31. И. Микулчић, „Скопје со околните тврдини“, Скопје, 1982, 64.
32. Исто, 68, 99, 101.

FORSCHUNGSRISULTATE VOM MEHRSCHICHTIGEN FUNDORT JERININ
GRAD — GORNJA CRNUĆA BEI GORNJI MILANOVAC

Zusammenfassung

Die Lokalität Jerinin Grad im Dorfe Gornja Crnuća ist auf einer Anhöhe der Gradina loziert, an den südlichen Abhängen des Rudnik-Gebirges (830m ü.M.). Die nächste grössere Siedlung ist Gornji Milanovac, in Luftlinie etwa 9km gegen Südwesten gelegen. Nördlich und nordwestlich von Jerinin Grad breitet sich das gebirgige Rudnik — Gebiet aus, ein Areal wesentlicher bergmännischer Tätigkeit, die sich hier über Jahrtausende abspielte und auch heute noch betrieben wird. Die Gradina wurde von den Forschern des vergangenen Jahrhunderts nur kurz erwähnt, während man erste kleinere Probegrabungen 1986. unternahm. Es wurden drei Sonden gesetzt — Nr 1. und Nr 2. an der Strecke der Trockenmauer und Nr 3. unterhalb ihrer.

Die Höhenanlage besitzt einen unregelmässigen, dem Terrain angepassten Grundriss. Ihre Dimensionen betragen 55m x 105m. Die südliche Seite ist von Steilfelsen begrenzt, die östliche und westliche durch steile Hänge, während die nördliche den leichtesten Zugang bietet. Innerhalb des befestigten Areales ist das Gelände geradezu überall geneigt, was zu Erosion und schlussendlich zu einer vermischten Stratigraphie geführt hat. Die Grosszahl der Funde stammt aus der

unmittelbaren Nähe der Innenseite der chronologisch nicht bestimmten Trockenmauer, durch die das Material sozusagen akkumuliert wurde. In den Sonden 1 und 2 wurden folgende Schichten festgestellt: eine Schicht brauner Erde gemischt mit Steinen überdeckte die Schicht hellbrauner Erde unterhalb derer man entweder auf gewachsenen Boden oder auf Felsen stiess.

Das vorgeschichtliche Material ist vor allem durch Keramikfragmente vertreten. Dazu kann man einige Gegenstände aus Stein anführen (Schaber, Abschläge und ein Kern) wie auch eine rel. grössere Menge Schlacke, von der man anhand durchgeführter Untersuchungen annehmen kann, dass sie vorgeschichtlichen Ursprungs ist. Die Keramik gehört der älteren Eisenzeit an. Am öftesten treten Schüssel fragmente auf. Bei diesem Typ ist als Ornament am meisten die fliessende »S« — Spirale in Verwendung, wie auch schraffierte Dreiecke u.a. Solche Schalen wurden in Ljuljaci, Rasna, Radojnja, Kormar und Vučkovića gefunden und gehören dem Basarabi-Stil an (Horizont II der Eisenzeit Serbiens, 700—550.). Einige weitere Gefässe kann man dem Horizont III zuordnen, Hälfte VI Jh. — Ende V Jh., und der ältesten Phase der Basarabi-Kultur.

Die befestigten Anlagen treten während der entwickelteren Eisenzeit im Zentralbalkangebiet öfters auf. Erbaut an schwer zugänglichen Stellungen, stellen sie Refugien dar. Im Falle von Jerinin Grad führt die grössere Anzahl von Schlacke zur Annahme, dass hier Metall verarbeitet wurde — verhüttet oder geschmiedet. Schlussendlich, die Anlage wurde in der jüngeren Eisenzeit verlassen, als auf dem weiteren Gebiet des zentralen Balkans sich schon Stammesgruppen mit einer entwickelteren gesellschaftlichen Organisation gebildet hatten.

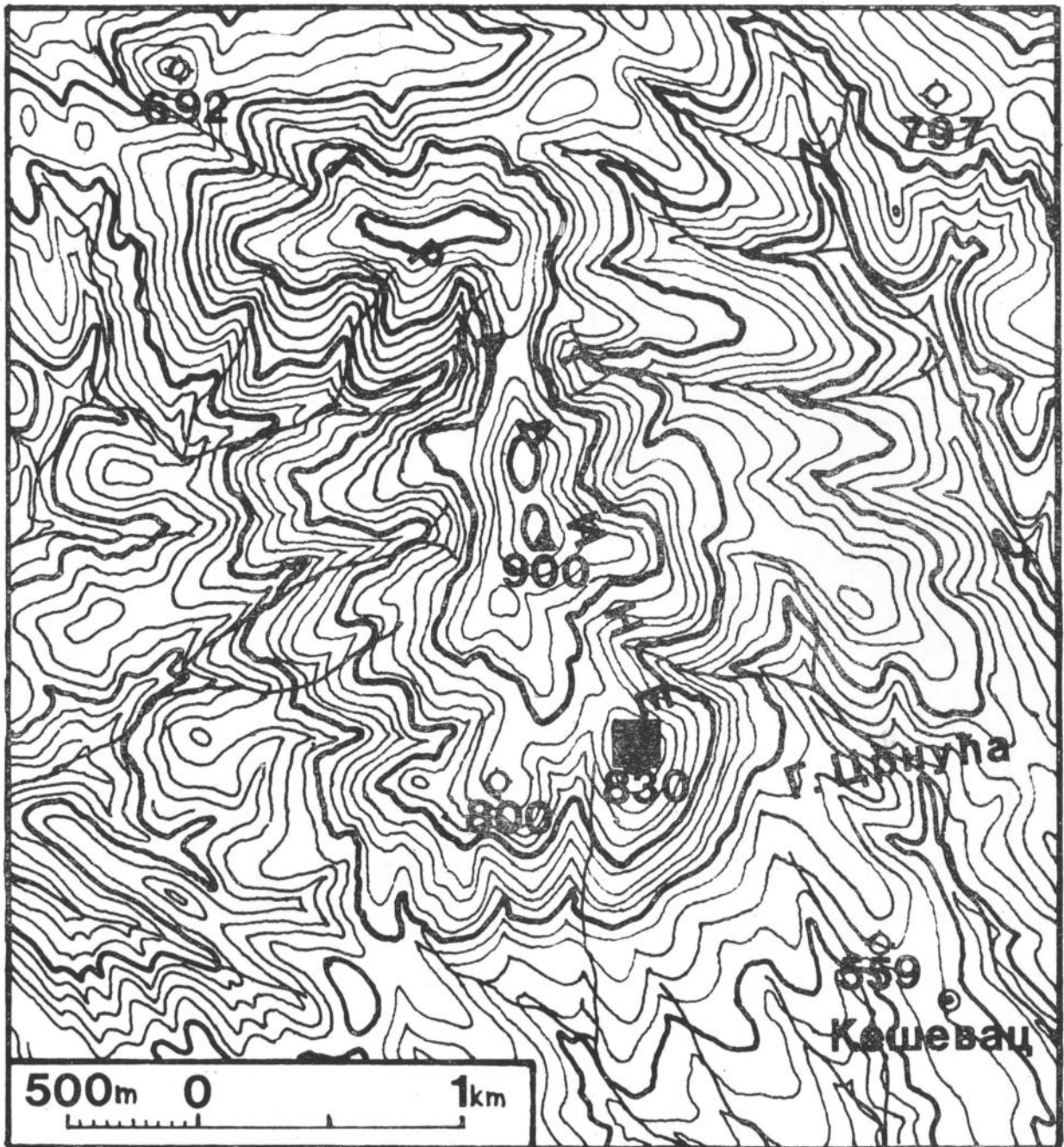
Das spätantike Material kann man in folgende Gruppen ordnen: Metallgegenstände, Glas, Gegenstände aus Stein, Münzen und Keramikfragmente.

Unter den Metallgegenständen ist vor allem eine Ringfibel zu nennen, charakteristisch für das IV Jh. Zwischen den Glasfragmenten treten zwei Gefässstücke mit dünnen Wänden, grünlicher Farbe und dunkelblauen Nuppen vor, typisch für die Becher des IV Jh. Der gleichen Gruppe gehört auch ein Armreiffragment aus schwarzer Glaspaste an, den man anhand von analogen münzdatierten Grabfunden in die zweite Hälfte des IV Jh. bestimmen kann. Die steinerenen Gegenstände sind durch vier Wetzsteine vertreten.

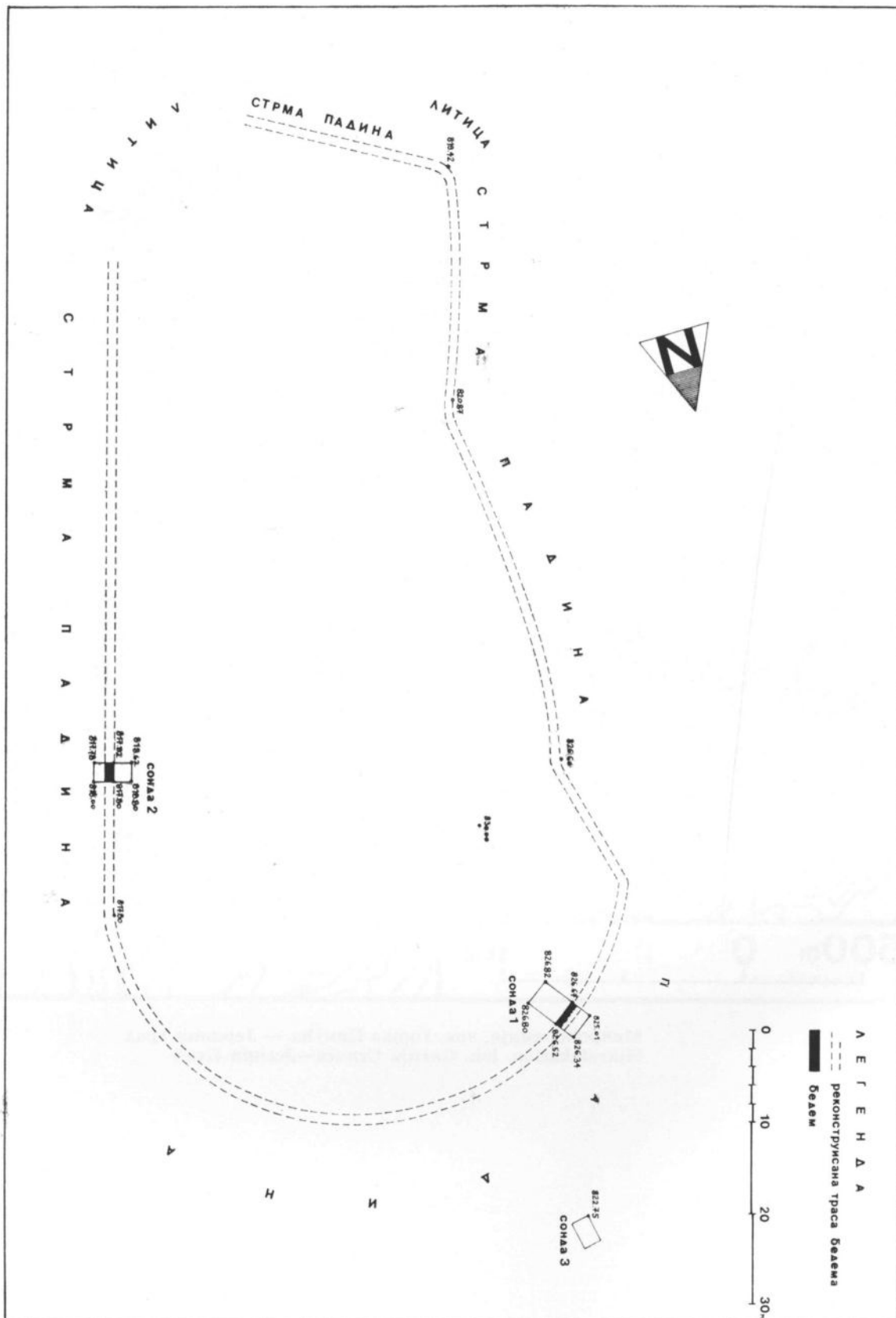
Es wurde nur eine Münze gefunden, geprägt unter Valentinian II im Jahre 388, Typ SALVS REI PVBLICAE.

Die Keramikfragmente gehören Gefässen des alltäglichen Gebrauchs an, und zwar den Formen die für die Zubereitung und Verspesung der Nahrung verwendet wurden — vor allem Töpfen und Schüsseln. Die Herstellungstechnologie war nicht sehr entwickelt. Es wurde lokale Tonerde benutzt, die nicht gleichmässig gebrannt wurde. An ungefähr 5% der Fragmenten waren Reste einer mageren Glasur zu bemerken, hauptsächlich olivgrüner Farbe. Ausser den Töpfen (64,4%) und Schüsseln (15%) treten als Gefässformen auch Krüge (3%) auf, ein Gefäss mit zwei Henkeln und eine Patera. Deckelstücke bilden etwa 16% der Keramikfragmente. Ausser eines glasierten Gefässes, das man vorläufig chronologisch ins XVI—XVII Jh. setzen könnte, und eines Töpfchens dessen Ursprung frühbyzantinisch scheint, gehört nahezu das ganze spätantike keramische Material dem IV Jh. an, wobei einige Formen schon Ende des III Jh. auftreten können, sowie einige auch ins V Jh. weiterdauern.

Im Illyricum treten befestigte Höhensiedlungen im IV Jh. wiederum öfters auf. Vorgeschichtliche Anlagen werden von neuem benutzt, wie es auf dem Jerinin Grad der Fall ist. Die Funktion solcher Anlagen ist jedoch noch nicht im genügenden Masse bestimmt. Es kann sich um ein befestigtes Dorf wie auch um ein Refugium handeln. Dabei ist auf Jerinin Grad das Auftreten der Trockenmauer in Wallfunktion interessant. Leider ist durch die gestörte Schichtenfolge ihre zeitliche Einordnung nicht möglich. Immerhin, die Benutzer des Jerinin Grad waren schon durch die unzugängliche Lage dem direkten Zugriff des Feindes entzogen, wie das auch aanderovts schon festgestellt wurde.

Микролокација, лок. Горња Црнућа — Јеринин град
Mikrolokation, lok. Gornja Crnuća—Jerinin Grad

Ситуациони план локалитета
 Situationsplan der Lokalität

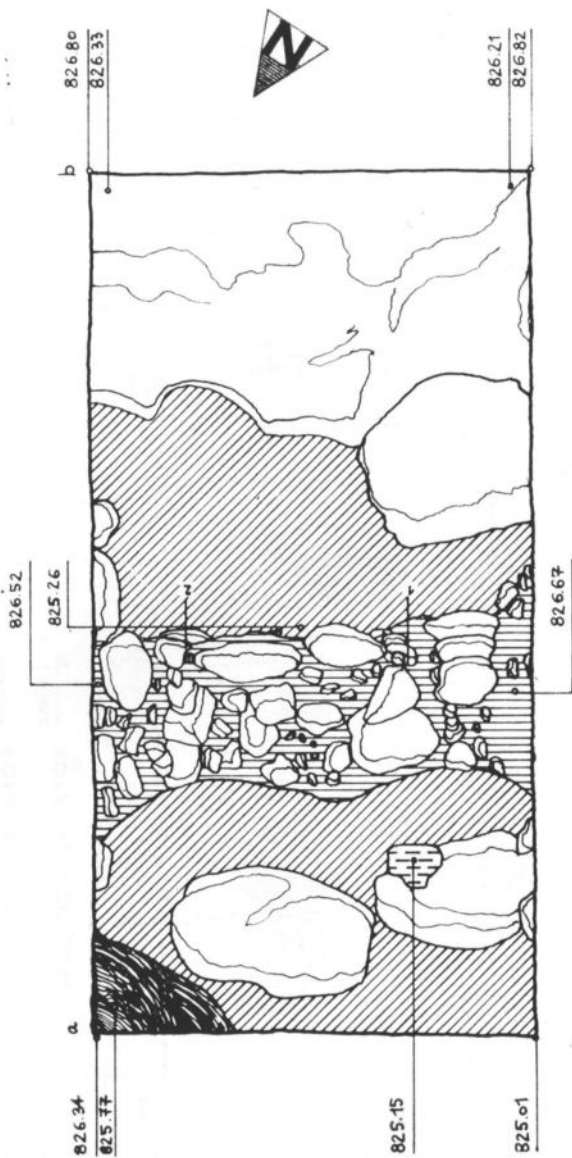
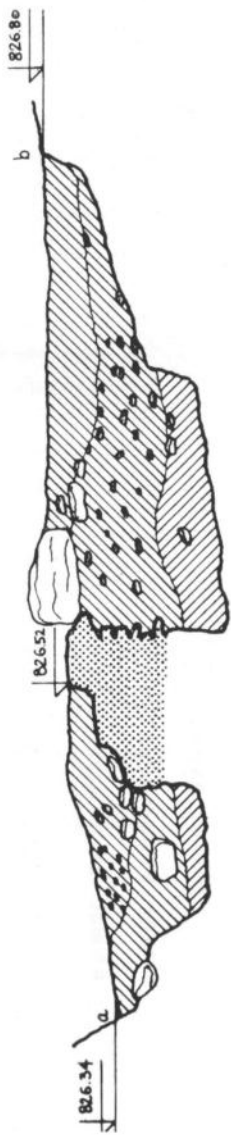
Л Е Г Е Н Д А

- тамномрка земља
- светломрка земља
- мрка земља
- запечена земља
- камен
- стена
- корен стабла
- пресек белема
- кота за основе

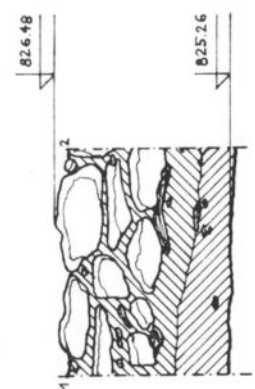
826.80

826.80

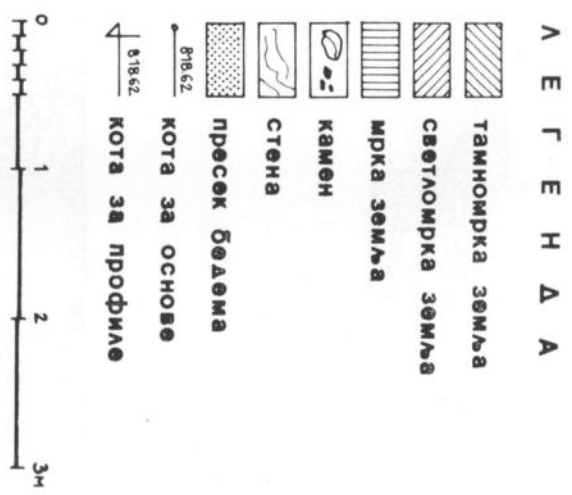
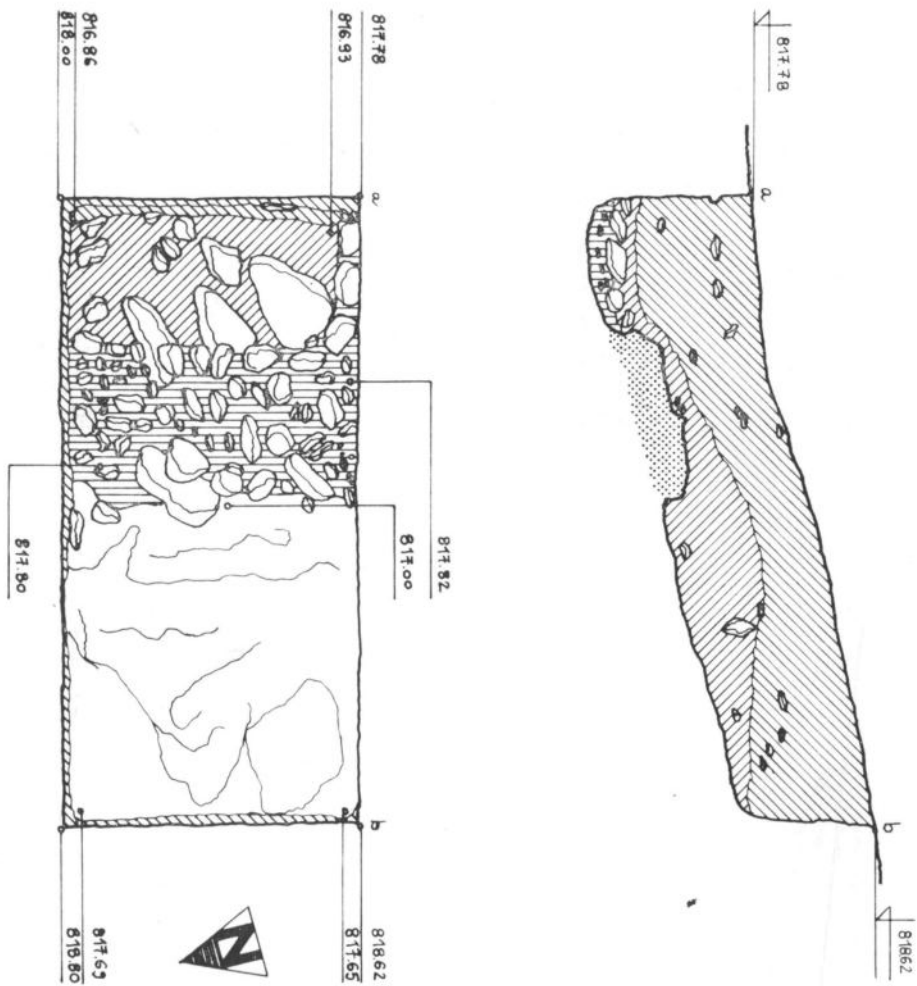
кота за профиле

изглед унутрашњег лица белема.

Сонда 1. Основа, профил и изглед ун. лица белема
 Sonde 1. Grundriss, Profil und Aussicht der Innenseite der Mauer

Сонда 2. Основа и профил
Sonde 2. Grundriss und Profil

